

її неотесаний стиль, якщо він таким і буде, гарантує: її імовірноше сприймуть як правдиву розповідь. Попри всі спроби переконати, я не наважився діяти за його порадами. Натомість По запропонував (зрозумівши, що я таки не писатиму) самому скласти розповідь про мої ранні пригоди й опублікувати її в «Південному віснику» під виглядом художнього твору. Я не заперечував цієї ідеї, але поставив лише одну умову: моє справжнє ім'я треба зберегти. Через деякий час у січневому й лютневому випусках журналу (1837 рік) з'явилися дві частини вигаданого твору, і для того щоб їх точно вважали белетристикою, у змісті журналу, поруч з назвами статей, надрукували ім'я містера По.

Те, як читачі сприйняли нашу літературну витівку, спонукало мене систематизувати спогади й опублікувати розповіді про пригоди, тому що, попри видимість вигадки, якою була так винахідливо замаскована розповідь у «Віснику» (без зміни й спотворення жодного факту), публіка зовсім не сприймала її як вигадку, і містер По отримав декілька листів, у яких висловлювали явне переконання в протилежному. Тому я дійшов висновку, що факти моєї розповіді самі собою є доказом правдивості, а отже, не варто побоюватися недовіри людей.

Після цих пояснень легко зрозуміти, яка велика частина розповіді належить мені, а також стане очевидно, що на перших сторінках, написаних містером По, не спотворено жодного факту. Навіть людям, які не читали «Вісника», не треба вказувати, де закінчується його частина й починається моя: різниця в стилі відчутна.

А. Г. Пім. Нью-Йорк, липень 1838 року

Розділ 1

Мене звать Артур Гордон Пім. Мій батько був шанованим торговцем морськими товарами в Нантакеті, де я народився. Дід по матері працював успішним адвокатом. Йому в усьому щастило, особливо коли йшлося про вкладення грошей та акції в банку «Едгартон нью» (раніше він називався саме так). Працюючи над цими та іншими справами, він заощадив чимало грошей. Мені здається, дідусь був прив'язаним до мене більше, ніж до будь-якої іншої людини у світі, тож я розраховував успадкувати левову частку майна після його смерті. У шість років він віддав мене до школи старого містера Рікеттса, однорукого джентльмена із чудернацькими манерами — його добре знає майже кожен, хто бував у Нью-Бедфорді. Я провчився в школі до шістнадцяти років, а потім пішов до академії містера Е. Рональда на пагорбі. Тут потоваришував із сином морського капітана містера Барнарда, який зазвичай плавав на кораблях під прапором «Ллойда й Вреденберга». Цей керівник також добре відомий у Нью-Бедфорді та, я впевнений, має багато родичів в Едгартоні. Його сина звали Огастес, і він був майже на два роки старший за мене. Ходив з батьком полювати на китів кораблем «Джон Дональдсон» і завжди розповідав мені про свої пригоди на півдні Тихого океану. Я часто приходив до нього додому й залишався там на цілий день, а інколи й на всю ніч. Ми вмощувалися в ліжку Огастеса, і він розповідав історії про тубільців острова Тініан та інші місця, які відвідував у подорожах, а я не спав до світанку, слухаючи їх. Зрештою, вони так захопили, що в мене з'явилося непереборне бажання вирушити в море. Я мав вітрильник «Аріель», що коштував приблизно сімдесят п'ять доларів. На ньому була напівпалуба й невелика каюта, а спорядження відповідало шлюпу. Не пам'ятаю тоннажу, але на вітрильнику могло без тісняви поміститися десять

людей. Ми мали звичку вирушати на ньому в найбожевільніші мандри, і зараз, коли згадую про них, дивуюся, як залишився живим.

Як вступ до довшої та важливішої розповіді я опишу одну з таких пригод. Якось увечері містер Барнард улаштував вечірку, і наприкінці ми з Огастесом були трохи напідпитку. Як завжди в таких випадках, я вирішив не йти додому й залишився ночувати в кімнаті друга. Мені здалося, що він заснув, не сказавши жодного слова зі своєї улюбленої теми (розваги закінчилися приблизно о першій ночі). Минуло, мабуть, пів години, як ми лягли в ліжку, і я вже майже задрімав, коли Огастес підхопився й, вибухнувши жакливою лайкою, заявив, що не ляже спати ні за якого Артура Піма в християнському світі, доки з південного заходу віє такий чудовий бриз. Ще ніколи в житті я не був таким здивованим і не розумів, що мій товариш мав на увазі. Подумав, що він просто втратив самовладання через багато вина й іншого алкоголю. Але той далі говорив дуже спокійно. Стверджував, що, хоча я і вважав його п'яним, він ще ніколи в житті не був таким тверезим, як цього вечора. Огастес зауважив, що просто втомився лежати в ліжку, як собака, у таку чудову ніч, і збирався одягнутись і вирушити в плавання на човні. Гадки не маю, що тоді мною заволоділо, але щойно ці слова вилетіли з його вуст, я відчув найбільше хвилювання й найбільшу насолоду у своєму житті: така божевільна ідея — одна з найпрекрасніших і найрозсудливіших у світі. Дув майже штормовий вітер, було дуже холодно, як на кінець жовтня. А втім, я наче в нестямі виліз із ліжка й сказав, що також сповнений хоробрості, утомлений від лежання й готовий до будь-яких розваг та витівок, як і кожен Огастес Барнард у Нантакеті.

Не гаючи часу, ми вдяглися й поспішили до човна. Його пришвартували біля старої напівзруйнованої пристані, поруч з лісопильнею «Пенкі й компанія», і він майже бився бортом об грубі колоди. Огастес заліз у човен і почав вичерпувати з нього воду, тому що той був майже наполовину затоплений. Закінчивши із цим, ми підняли клівер та грот і сміливо вирушили у відкрите море.

Як я вже казав, вітер дув з південного заходу. Ніч була ясною і холодною. Огастес сів за штурвал, а я став біля щогли на палубі над каютою. Ми рухалися швидко — і жоден з нас не промовив ні слова, як відчалили від пристані. Я запитав у супутника, якого курсу він триматиметься й коли, на його думку, ми повернемося. Він посвистів кілька хвилин, а потім різко відповів:

— Я рушаю в морську подорож, а ти можеш повернутися додому, якщо хочеш.

Поглянувши на нього, я відразу зрозумів, що, попри вдавану незворушність, приятель дуже хвилювався. У світлі місяця мені добре було видно його обличчя. Воно здавалося блідішим за мрамур, а рука так сильно тремтіла, що він ледве втримував румпель. Я зрозумів: відбувається щось дивне, і серйозно стривожився. Тоді я не вмів кермувати човном, а тому повністю покладався на мореплавну майстерність товариша. Вітер раптом посилювався, і ми дедалі швидше віддалялися від берега, проте я соромився показувати хвилювання й майже пів години мовчки спостерігав за ситуацією. Однак не стримався, звернувся до Огастеса й запропонував повернутися. Як і раніше, йому знадобилася майже хвилина, щоб відповісти чи взагалі звернути увагу на мої слова.

— Немає куди поспішати, — протяжно сказав він, — у нас достатньо часу, не треба квапитися додому.

Відповідь була очікуваною, але він вимовив її таким тоном, що мене охопив невимовний жах. Я знову пильно подивився на друга. Його губи мали мертвенно-блідий відтінок, а коліна страшенно тремтіли. Здавалося, товариш ледве тримається на ногах.

— Заради Бога, Огастесе, — закричав я, нажаханий до глибини душі, — що з тобою? Що сталося? Що ти робиш?

— Щ-що с-сталося? — перепитав він затинаючись, явно здивований моїми словами, і, відпустивши румпель, упав на дно човна. — Що сталося? Нічого не сталося... Я повертаюся додому... Хіба ти не бачиш?

І тут мені відкрилася вся правда. Я підбіг до нього й допоміг підвестися. Огастес був п'яний як чіп. Він не міг триматися

на ногах, не міг вимовити жодного слова й нічого не бачив. Очі були скляними. У відчаї я відпустив приятеля, і він, мов колода, покотився у воду, з якої я його підняв.

Виявилось, що на вечірці він випив набагато більше, ніж думав. Його поведінка в кімнаті була результатом дуже сильного сп'яніння – стану, який схожий на божевілля й часто дозволяє жертві вдавати людину, що зберігає самоконтроль. Але прохолодне нічне повітря далось взнаки: нервові збудження поступово вщухало. Огастес не зовсім тямив, що відбувається, і не розумів, що ми опинилися в дуже небезпечному становищі, яке могло закінчитися катастрофою. Мій друг знепритомнів і навряд чи отямився б протягом найближчих годин.

Годі уявити, яким наляканим я тоді був. Залишки випитого того вечора вина миттєво випарувалися. Я заляк від страху й не знав, як діяти далі. Усвідомлював, що не можу керувати човном і що нестримний вітер та сильний відплив наближають нас до загибелі. Позаду насувався шторм. Ми не мали ні компаса, ні провізії. Окрім того, я знав, що якщо ми не змінимо курсу, то ще до світанку втратимо землю з поля зору. Ці думки й неймовірна кількість інших, не менш жахливих, промайнули в голові мов блискавка й на якусь мить паралізували: я не міг вирішити, що робити. Човен з напнутими вітрилами мчав по воді надзвичайно швидко. Він майже повністю занурювався носом у морську піну: ні на клівері, ні на гроті рифів не взяли. Човен дивом не розбився. Як я вже казав, Огастес відпустив румпель, а я так розхвилювався, що навіть не подумав узяти кермування на себе. На щастя, човен далі рухався прямо, а я поступово опанував себе. Проте вітер посилювався, і щоразу, коли нас підносило на гребінь хвилі, море розбивалося об підзор корми й заливало човен водою. Майже все моє тіло залякло, і я ледь не знепритомнів. Зрештою набрався духу, кинувся до грота й зірвав його. Як і слід було очікувати, він перелетів через носову частину й, просякнутий водою, потягнув за собою щоглу, відірвавши її від борту. Саме остання дія врятувала мене від миттєвої загибелі. Тепер човен ішов лише на одному клівері. Він досі рухався швидко, на нього напочувалися хвилі, але неминуча смерть

більше нам не загрожувала. Я взявся за кермо й полегшено зітхнув, зрозумівши, що ми можемо врятуватися. Огастес, дотепер непритомний, лежав на дні човна. Оскільки в місці, де був приятель, глибина води сягала майже фута*, він міг легко потонути, однак я спромігся підійняти його, посадити й закріпити в сидячому положенні, а опісля обв'язав його талію мотузкою і прив'язав її до рим-болта на даху каюти. Зробивши все що міг у своєму схвильованому стані, я поклався на Господа й вирішив, що мужньо витримаю будь-які негаразди, які випадуть на мою долю.

Щойно ухвалив це рішення, як раптом гучний і протяжний крик чи радше пронизливий вереск, який наче виривався з горлянок тисячі демонів, заповнив увесь простір навколо човна й над ним. Я ніколи в житті не забуду невимовного жаху, який пройшов моїм тілом. Волосся на голові стало дибки. Я відчув, як кров застигла в жилах, а серцебиття припинилося. Навіть не підвів очей подивитися, звідки доносився цей звук, а просто впав головою вниз, наче непритомний, на нерухоме тіло товариша.

Отямившись, я побачив, що лежу в каюті великого китобійного судна («Пінгвін»), яке прямувало до Нантакета. Наді мною стояло кілька людей, а блідий як смерть Огастес старанно розтирав мої руки. Побачивши, що я прийшов до тями, він радісно закричав, а грубі на вигляд люди, що стояли поруч, усмінулися, а в декого аж проступили сльози. Незабаром ми дізналися, як вижили. На нас наскочило китобійне судно, що тримало курс бейдевінд і прямувало до Нантакета на всіх вітрилах, а тому йшло майже під прямим кутом до нашого курсу. Декілька чоловіків було на вахті, але човен помітили занадто пізно, щоб уникнути зіткнення. Саме через відчайдушні крики, якими вони намагалися врятувати нас від можливої катастрофи, я злякався. Як маленьке судно могло налетіти на пір'їнку, не сповільнивши руху, так і величезний корабель налетів на нас. З палуби розтрошеного вітрильника не долинуло жодного крику. Чувся лише легкий скрегіт, змішаний із шумом вітру й води, коли наш поглинутий водою човен на якусь мить протягло під кілем

* 1 фут дорівнює 0,3 метра.

великого судна, яке розчавило нас. Оце й усе. Сприймавши людей за просту, непотрібну шкаралупу, капітан Е. Т. В. Блок з Нью-Лондона вирішив дотримуватися курсу й не зважати на трощу. На щастя, вахтові запевняли, що бачили людину там, за штурвалом, і стверджували: її можна врятувати. Розгорілася суперечка, Блок розсердився й пізніше заявив, ніби «не переймається якоюсь “ячною шкарлупою” і корабель не змінюватиме курсу через такі дурниці. Якщо на розтрошеному судні була людина, то відповідальність лежить лише на ній, а ймовірність самої загибелі велика» або щось схоже на це. Перший помічник капітана Гендерсон також вирішив висловити свою думку. Його, як і весь екіпаж корабля, обурили слова керівника: безсердечності й жорстокості хоч відбавляй. Розуміючи, що люди поділяють його думки, він сказав командирі, що за таке слід засудити до шибениці й що він не підкориться наказу, навіть якщо його повісять, щойно ступить на берег.

Відштовхнувши Блока (той зблід, але нічого не відповів), Гендерсон пішов до корми, схопив штурвал і впевненим голосом скомандував: «Кермо під вітер!». Матроси кинулися на свої місця, і корабель спокійно повернув. Суперечка й маневр тривали приблизно п'ять хвилин, і перспектива врятуватися була надто малою. Та все ж, як уже знає читач, Огастеса й мене спасли. Наш порятунок уможливили дві майже неймовірні випадковості. Мудрі й побожні люди приписують їх особливому втручання провидіння.

Доки судно ще було в бейдевінді, помічник капітана спустив шлюпку на воду й стрибнув у неї з тими самими двома чоловіками, які, здається, казали, що бачили мене за штурвалом. Щойно вони відійшли від корабля (місяць досі яскраво світив), той різко нахилився в бік вітру. Тоді ж Гендерсон схопився з місця й голосно наказав команді табанити. Капітан більше нічого не казав – лише кричав: «Табань! Табань!». Чоловіки намагалися якомога швидше веслувати в протилежний бік, але судно вже розвернулося й досягло максимальної швидкості, хоча вся команда на борту докладала величезних зусиль, щоб згорнути вітрила. Попри небезпеку, помічник ухопився за головні ланцюги, щойно

зміг до них дотягнутися. Правий борт знову сильно накренився, випірнувши з води майже до самого кіля. Саме тієї миті всі зрозуміли причину його занепокоєння. До гладкого й блискучого дна судна («Пінгвін» обшили міддю й усі кріплення в його корпусі зробили мідними) якимось дивно прикріпилося тіло людини, яке билосся об корпус при кожному русі корабля. Після кількох невдалих спроб (судно хиталося, а кожен його поштовх міг затопити шлюпку) мене нарешті врятували й підняли на борт. Це було моє тіло. Виявилось, що один болт для дерев'яних балок відкрутився й проліз крізь мідну обшивку. Коли мене затягло під корабель, я зачепився за нього й таким незвичним способом прикріпився до дна. Головка болта пройшла крізь комір зеленої шерстяної куртки й через задню частину шиї, а потім вийшла між двома м'язами, трохи нижче від правого вуха. Мене негайно поклали в ліжку, хоча здавалося, що шансів вижити зовсім немає. На борту не було хірурга. Однак капітан приділяв мені всю можливу увагу. Думаю, він хотів загладити вину перед командою через жорстоку поведінку на початку пригоди.

Тим часом Гендерсон знову відплив від корабля, хоча вітер дув майже ураганний. Не минуло й кількох хвилин, як він натрапив на уламки нашого човна, а невдовзі хтось з його людей почав запевняти, ніби чув крики про допомогу крізь ревіння шторму. Це спонукало мужніх моряків продовжувати пошуки більше ніж пів години, дарма що капітан Блок не раз подавав їм сигнали повертатися й кожна мить перебування на воді загрожувала неминучою смертельною небезпекою. І справді, дуже важко уявити, як їхнє маленьке судно не зруйнувалося. Проте його побудували для китобійного промислу й обладнали, як я згодом переконався, повітряними ящиками, на кшталт деяких рятувальних шлюпок, популярних на узбережжі Вельсу.

Після марних пошуків мореплавці вирішили повертатися на корабель. Раптом з темного предмета, який швидко пропливав повз, почувся крик. Вони погналися за тим об'єктом і незабаром наздогнали. Це була ціла палуба «Аріеля». Огастес чіплявся за неї в агонії. Коли матроси дістали його з води, з'ясувалося, що він прив'язаний мотузкою до уламка. Пам'ятаю, як зав'язав